

12.09.2025

Streszczenie pracy doktorskiej pt. *Moment Konarskiego. Polska filozofia polityki na progu nowoczesności*

Praca doktorska poświęcona jest analizie filozofii polityki Stanisława Konarskiego w kontekście przemian światopoglądu sarmackiego oraz kształtowania się polskiej nowoczesności. Punktem wyjścia jest pytanie o specyfikę rodzimej tradycji modernitas i jej przełomowy moment w XVIII wieku. Centralnym celem rozprawy jest wykazanie, że Konarski – poprzez krytykę ideologii i mitów szlacheckich, a zarazem rewitalizację wybranych elementów sarmackiej filozofii polityki – stworzył spójny projekt reform, który można uznać za zapowiedź polskiej nowoczesności.

Pierwszy rozdział poświęcony jest pojęciu nowoczesności, przedstawionej w różnych perspektywach: jako normatywny wzór, kategoria metahistoryczna oraz typ idealny. Wskazano na znaczenie oświecenia jako progu modernitas oraz wprowadzono pojęcie matrycy hermeneutycznej, pozwalającej badać lokalne warianty nowoczesności.

Rozdział drugi rekonstruuje światopogląd sarmacki, rozdzielając go na trzy elementy: mitologię polityczną, ideologię i filozofię polityki. Szczególną uwagę poświęcono mitom genetycznym, arkadyjskim i mesjańskim oraz ideom wolności, równości i providencjalizmu. Ujęcie to pozwala uchwycić elastyczność sarmackości, która stanowiła punkt odniesienia dla późniejszych reformatorów.

Trzeci rozdział omawia myśl polityczną Stanisława Dunin Karwickiego i Stanisława Leszczyńskiego. Obaj, choć eklektyczni i momentami niespójni w argumentacji, wprowadzali do staropolskiego dyskursu politycznego istotne novum, podważając fundamenty tradycyjnego światopoglądu szlacheckiego. Dopiero jednak Konarski potrafił rozwinąć ich intuicje w konsekwentny system reform.

Rozdział czwarty stanowi zasadniczy trzon pracy i obejmuje analizę filozofii polityki Konarskiego. Ukazane zostały konsekwencje jego antropologicznych założeń, wedle których człowiek jawił się jako istota zepsuta i ograniczona. Na tej podstawie formułował krytykę szlacheckiego idealizmu oraz projekt nowej republiki opartej na republikanizmie, równości wobec prawa i wolności rozumianej jako brak dominacji. Analizowane są także jego odniesienia do Machiavellego, pojęcia losu i Opatrzności, a także stosunek do prawa i tradycji. Szczególne miejsce zajmuje problem stosunku Konarskiego do sarmatyzmu: ukazany jest jako „oświecony Sarmata”, który przyjmował republikańską teorię wolności i równości, odrzucał część ideologii, a jednocześnie korzystał z mitologicznych tropów sarmackich.

W zakończeniu dowiedziono, że polska myśl polityczna posiada własną tradycję nowoczesności, której przełomowym momentem jest filozofia Konarskiego. Jego myśl nosi znamiona modernitas dzięki syntezie elementów tradycyjnych i nowożytnych: wolności republikańskiej, równości politycznej i providencjalizmu z jednej strony oraz realizmu politycznego, empiryzmu i sceptycyzmu z drugiej. Nowoczesność Konarskiego miała charakter katechoniczny: nie polegała na radykalnym zerwaniu z tradycją, lecz na jej krytycznym przekształceniu w imię ocalenia Rzeczypospolitej. W ten sposób Konarski okazał

się jednym z pierwszych prekursorów polskiej nowoczesności politycznej, a jego dzieło – spójną propozycją filozoficzno-polityczną, zakorzenioną w rodzimym doświadczeniu historycznym.

Konty Pih